

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: РОЗПІЗНАННЯ З МЕТОЮ УНИКНЕННЯ

Колодіна Л.С.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Стаття присвячена розгляду явища інтерференції в українсько-польському комунікативному середовищі на різних мовних рівнях, а саме: у фонетиці, лексиці, граматиці та синтаксисі. Описано та проаналізовано найбільш поширені помилки україномовних студентів/слухачів, які вивчають дисципліну «Польська мова як іноземна». Прокоментовано приклади інтерференції та наведено літературну норму. Запропоновані способи і шляхи розпізнання інтерференції з метою запобігання їй, а також окреслено перспективи подальших досліджень у рамках цієї теми.

Ключові слова: інтерференція, польська мова як іноземна, мовні рівні, літературна норма, мовний етикет.

Постановка проблеми. Польська й українська мови – на перший погляд – структурно схожі (принаймні з огляду на морфологічну спільність), однак значно відмінні щодо фонетики, фонології, синтаксису і лексики. Вплив української, а часом і російської мови, зумовлює появу низки помилок, яких припускаються студенти під час вивчення польської мови як іноземної. Як засвідчують результати опитування тих, хто потрапив до польськомовного середовища, після опанування початкового рівня стає зрозуміло, що фонетично схожі у польській та українській мовах слова майже ніколи не тотожні лексично, більше того, вони можуть мати взагалі непередбачуване для українців значення. Методом запобігання таким помилкам є систематичне тренування слуху (перегляд фільмів, прослуховування радіопередач тощо), з метою контекстного засвоєння відмінного і подібного у лексиці польської й української мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зовнішня мовна інтерференція – це нашарування структур вихідної мови (української/білоруської/російської) на структури засвоєної, в результаті чого виникають мовні помилки. На думку вчених існує залежність між ступенем відкритості мовної підсистеми і її схильністю до інтерференції – чим менш вона відкрита, тим менша вірогідність виникнення міжмовної інтерференції. Натомість там, де є більший вибір елементів мови, а засвоєння правил їх нормативного використання перебуває на стадії опанування, то часто перевага надається такій мовній конструкції, яка є подібною до рідної мови. Вивченню проблеми інтерференції присвячені наукові роботи багатьох вчених (У. Вайнрайх, Ю.Д. Дешерієв, Ю.О. Жлуктенко, Г.П. Іжакевич, І.Г. Озерова, Н.А. Пашковська, І.Ф. Протченко, О.М. Козаченко та ін.). У лінгвістиці прийнято виділяти широке та вузьке розуміння явища інтерференції. До інтерференції належать усі форми міжмовної взаємодії (взаємовплив, контактування, злиття мов, запозичення і т. ін.), які визначають широту розуміння самого явища. Концептуально близькою нам є точка зору Ю.Д. Дешерієва та І.Ф. Протченка, які розглядають інтерференцію «як явище взаємодії структур та структурних елементів двох мов в процесі спілкування двомовного населення» [1, с. 27]. Однак це питання продовжує залишатися актуальним і потребує подальшого вивчення на усіх рівнях мови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наведемо декілька прикладів інтерференційних помилок студентів, які перший рік вивчають польську мову як іноземну: пол. *awans* – підвищення по службі (укр. *аванс* – пол. *zaliczka*); пол. *biesiada* – бенкет (укр. *бесіда* – пол. *rozмова*); пол. *jutro* – завтра (рос. *утро*, укр. *ранок* – пол. *rano*); пол. *dywan* – килим (укр. *диван* – пол. *kanapa*); пол. *magazyn* – укр. *склад, журнал* (укр. *магазин* – пол. *sklep*) і т.д. На думку Веселовської Д., «часто там, де порівняльний аналіз передбачає труднощі, виникають помилки, бо не діє трансфер з рідної мови» [4, с. 115]. Власне шляхи уникнення інтерференції та способи її розпізнання на українсько-польському мовному ґрунті і стали предметом нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою є опис та аналіз проявів інтерференції на усіх рівнях вивчення мови, що виникає при опануванні польської як іноземної. Для досягнення окресленої мети потрібно виконати такі завдання:

- 1) дати визначення поняття інтерференція;
- 2) виділити, описати й прокоментувати приклади фонетичної, лексичної, граматичної та синтаксичної інтерференції;
- 3) визначити способи і шляхи розпізнання й уникнення інтерференції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо йдеться про відкритість підсистем мови, то найбільш закритою є фонологічна підсистема. У кожній мові існує обмежене число фонем, які реалізуються у вигляді звуків мови. Морфологічна підсистема є більш відкритою – кількість флексійних морфем щоправда обмежена, однак словотворчих – ні, а лексичні морфемі майже не мають обмеження. Кількість основних синтаксичних мовних структур є обмеженою, проте кількість мовних конструкцій є необмеженою. Така структура мови засвідчує, що найважче опанувати лексику і користуватися нею нормативно, оскільки правила тут зазвичай однічні, натомість потрібна мовна інтуїція і комунікативний досвід.

Щодо української та польської мов явища інтерференції спостерігається і на фонетичній площині. Насамперед це стосується вимови звука [r], який в польській мові вимовляється дзвінко як український звук [r] у словах *ганок, гедзь, гава* тощо, буквосполучення *sz*, яке завжди є твердим звуком [ʃ]. Інтерференції підлягає також спо-

сіб неприйняття м'яких приголосних [ś], [ź], [ć], [dź], оскільки у східнослов'янських мовах вони не вимовляються м'яко, а лише пом'якшуються (подібно як у польських словах-запозиченнях *sinus, Zimbabwe*). Проте у польській фонетиці їх м'якість зумовлює наближення до шиплячої пари, наприклад: *c'oc'a, dz'adz'o* (замість *ćóca, ź'az'o*).

Значною проблемою при вивченні граматичних категорій є усвідомлення студентами існування в польській мові чоловічоособового роду (*oni*), не існуючого в українській мові [2, с. 18]. Помилки зумовлені перенесенням до польської мови граматичних категорій української. Так, у відповідях або під час виконання завдань з перекладу мають місце речення:

Ludzie już nie takie jak były. (*Ludzie – oni, a więc byli*).

Od dzieciństwa dzieci byli wychowywane w ten sposób. (*Dzieci – one, a więc były*).

Stosunki między ludźmi zaczęli się pogarszać. (*Stosunki one, a więc zaczęły*).

На відміну від російської і білоруської мов, у польській мові (як і в українській) кількість відмінків не однакова. Сьомий відмінок – кличний (*Wołacz*), який упродовж українських народно-визвольних змагань вважався тільки формою, проте зберігся у розмовному стилі, тому повернувся до граматичної категорії відмінків, чим спричинив появу низки помилок не тільки при перекладі, а й у живому спілкуванні. Проблема полягає у тому, що цей відмінок не має питань, тому для нормативного мовлення граматично усталену систему закінчень як в українській, так і в польській мові потрібно вивчити. Наведемо приклад помилкового вживання кличного відмінка.

Cześć, moja droga koleżanka! (*правильно – koleżanko*).

Prивіт, моя дорога подруга! (*правильно – подруго*).

При відмінюванні спричиняють клопіт з огляду на зовнішню інтерференцію іменники чоловічого роду в однині у давальному відмінку. Поширене в українській мові закінчення *-у* (пол. *-u*) є винятком для польської мови, у якій домінує *-owi*, що викликає порушення граматичної норми, напр.:

Nie przynosi to żadnej korzyści człowieku.

Są kłamstwa, które służą interesu społecznemu.

Teraz miasto się rozwija dzięki klasztoru.

W ciągu wieków rozwijało się dzięki handlu.

Труднощі складає існуюча в польській мові граматична норма невідмінювання в однині іменників середнього роду, які мають закінчення *-um*, яке зникає у відмінкових формах множини. Найчастіше помилки спричинені відсутністю будь-яких аналогій у рідній мові, наведемо приклади порушень: *W tych latach pracował w archiwumach, pisał dzieła polegające na historii. Po ukończeniu liceuma Puszkין nie wrucił do Moskwy.*

Певною проблемою для студентів, які вивчають польську мову як іноземну, складає утворення дієслівних форм минулого часу, в яких обов'язковими виступають особові закінчення, проте в українській мові необхідне використання особових займенників. Основні відмінності можемо спостерігати у таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Закінчення особових форм дієслів минулого часу у формі однини

Język polski		Język ukraiński	
Liczba pojedyncza			
Rodzaj męski	Rodzaj żeński	Rodzaj męski	Rodzaj żeński
1. Czytałem	1. Czytałam	1. Ja czytał	1. Ja czytała
2. Czytałeś	2. Czytałaś	2. Ty czytał	2. Ty czytała
3. Czytał	3. Czytała	3. Win czytał	3. Wona czytała

Таблиця 2

Закінчення особових форм дієслів минулого часу у формі множини

Język polski		Język ukraiński
Liczba mnoga		
Rodzaj męskoosobowy	Rodzaj niemęskoosobowy	
1. Czytaliśmy	1. Czytaliśmy	1. My czytały
2. Czytaliście	2. Czytaliście	2. Wy czytały
3. Czytali	3. Czytały	3. Wony czytały

Безфлексійний спосіб творення минулого часу в українській мові переноситься на ґрунт польської мови, в результаті чого виникають помилкові конструкції. Форма множини ще більше ускладнює ситуацію через необхідність обирання чоловічоособової або нечоловічоособової форми, що для студентів-початківців є складно. Корисними для формування нових компетенцій і отримання навичок є автоматизуючі (*dryłowe*) вправи, а також вибирання (вибір правильної форми з числа декількох) та дописування пропущених слів. Наприклад:

1. Proszę uzupełnić dialog:

Dobry _____.

- Dobry wieczyr. Jak się Pan ma?

- Tak _____, a Pani?

- Bardzo _____. Przepraszam. Nie wiem, jak ma Pan na imię.

- Mam na _____ Jan. A Pani?

- Jestem _____. Przepraszam, _____ Pan mieszka?

- Nie _____. Proszę powtórzyć.

- Gdzie Pan _____?

- Mieszkam w hotelu Forum.

2. Proszę wybrać poprawną formę przymiotnika.

1. Beata ma (ładna /ładnej /ładną) sukienkę.

2. Konrad ma (duży/ dużego /dużym) psa.

3. Kacper lubi sok (jabłkowego /jabłkowym/ jabłkowy).

4. Proszę (jasnego/ jasne/ jasnym) piwo.

5. Jolanta czyta literaturę (amerykańską/ amerykańską /amerykańskiej).

Зовнішня інтерференція є також причиною плутанини значення дієслів зі зворотним займенником *się*, який в українській мові виступає морфемою (постфіксом) *-ся-*, наприклад: *przyjaźnić się – drużyćty; zostać – zahyszytysia*.

Важкою до подолання звичкою для студентів, які вивчають польську мову як іноземну, є перенесення українських дієслів, узгоджених з прийменниками, на ґрунт польської мови. Наприклад, укр. *записатися до перукаря* – пол. *umywić się u fryzjera*; укр. *непокоїть мене* – пол. *dolega mi*; укр. *болить у мене* – пол. *boli mnie*. Невідповідність українських граматичних форм польським ускладнює засвоєння правил польської мови. Наприклад:

Mywić do kogoś – goworyty komuś; pracować jako kto – prac’uwały kimś.

З цих прикладів випливає одна принципова пропозиція – нові дієслова слід засвоювати у контексті і наполегливо тренуватися, виконуючи самостійні завдання, які тематично упорядковані у зошитах вправ до кожного з підручників початкового рівня.

Проблемою для україномовних студентів є граматично нормативна побудова простих синтаксичних конструкцій. Причиною помилки є змішування форми складеного іменного присудка з дієсловом-зв'язкою *бути* + іменник в орудному відмінку з формою *бути* + прикметник в називному або *to* + іменник в називному відмінку. Буває так, що поєднуються обидві конструкції, в результаті формується помилкова синтаксична форма. Ось декілька прикладів цього типу: *I chcę, żeby Polska była to ojczyzną moich dzieci. Jedną z głównych problemów ekologicznych to woda. Jeszcze bardzo znanym człowiekiem, z ktorego miasto jest dumne, to bokser. Pies jest przyjacielem człowieka, a kot jest fałszywym. Polska była bohaterka jego utworów* [3, с. 116].

Іноді на місці дієслівної форми *бути* студенти використовують нормативне для української граматики тире, наприклад: *Tradycyjne jedzenie na święto pamięci na Ukrainie kutia – gotowany ryż z rodzynkami*.

Висновки з даного дослідження і перспективи. На нашу думку, усі наведені приклади інтерференційних помилок у черговий раз руйнують поширений міф про легкість вивчення польської мови слов'янськими студентами, оскільки вона схожа. Так, на перший погляд, зрозумілість побутового мовлення створює враження легкості засвоєння польської мови, однак як правильно зауважує досвідчений викладач: «Вивчення польської мови в групах з носіями або на території Польщі зменшує кількість проблем, які мають колективи слухачів на непольськомовній території. Причиною труднощів є інтерференція української, білоруської та російської мов, і як на-

слідок, закріплення ненормативних конструкцій польської діалектної мови, а часто також упевненість у достатньому рівні знання польської мови і у зв'язку з цим відсутність мотивації до вдосконалення і розвитку польської мови» [4, с. 117].

Ця схожість пов'язується також з проблемою мовного етикету через засоби масової інформації: новини, репортажі тощо. Так, наприклад, важко у повній мірі засвоїти форму *pan (-i)* з дієсловом в 3 особі однини як найважливішу форму ввічливості у польській мові; необхідність вживання кличного відмінка у звертаннях типу *panie kierowniku, pani Matgorzato, kochana Zosiu*. Типових помилок припускаються студенти, коли дякують за проведене заняття/курс: *Dziękuję, pani Marta! My was kochamy!*

Студенти/слухачі не використали кличного відмінка (неіснуючого в російській мові), крім того перенесли з української/російської мови форму ввічливості *Вас*, вживаючи її замість польського слова *pani*. Типовою помилкою використання лексичних конструкцій, які у певний спосіб мають відношення до мовного етикету, є неправильне застосування безособових форм. Перш за все, це полягає у використанні форм другої особи однини замість вживаних в польській мові форм з морфемою *się* (*mywi się, czyta się, naprawia się*), що призводить до конструкцій типу: *W tym dniu daje się dzięki za wszystko, co masz*. Використаний вираз *co masz* може бути трактований як необгрунтоване скорочення дистанції між співрозмовниками і у зв'язку з цим негативно сприйнятий співрозмовником.

Такі мовні пастки, на жаль, часто трапляються при вивченні споріднених мов. Тому під час вивчення польської мови як іноземної, зокрема виконуючи вправи з перекладу, варто приділяти якомога більше уваги так званім фальшивим приятелям перекладача (пол. *owoc* – укр. *фрукт*; пол. *dynia* – укр. *гарбуз* (а *дыня* – пол. *melon*); пол. *styl* – укр. *стиль*; пол. *miłość* – укр. *кохання*; пол. *rozkaz* – укр. *наказ* і т. д.), що стане предметом наших подальших досліджень.

Список літератури:

1. Дешериев Ю.Д., Протченко І.Ф. Основные аспекты исследования двуязычия и многоязычия // Проблемы двуязычия и многоязычия / Под ред. П.А. Азимова. – М.: Наука, 2002. – С. 26-42.
2. Колодіна Л.С. Відмінювання числівників у польській мові й типові помилки студентів, які вивчають польську як іноземну // Збірник наукових праць «Науковий вісник НУБіП України». Серія: «Філологічні науки». – № 276. – К.: Міленіум, 2017. – С. 12-20.
3. Gyrecki M., Stawska M. Błędy językowe charakterystyczne dla młodzieży polskiej ze Wschodu // Metodyka kształcenia polaków ze Wschodu. – Wrocław: W-wo UW, 2015. – S. 113-120.
4. Weselowska D. Interferencja międzyjęzykowa jako źródło błędów // Nauczanie języka polskiego jako obcego. – Lublin, 2013. – S. 115-119.

Колодина Л.С.

Национальный университет биоресурсов и природоиспользования Украины

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИЯ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО: РАСПОЗНАНИЕ С ЦЕЛЬЮ ИЗБЕЖАНИЯ

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению явления интерференции в украинско-польской коммуникативной среде на разных языковых уровнях, а именно: в фонетике, лексике, грамматике и синтаксисе. Описаны и проанализированы наиболее распространенные ошибки украиноязычных студентов/слушателей, изучающих дисциплину «Польский язык как иностранный». Прокомментировано примеры интерференции и приведена как образец литературная норма. Предложено способы и пути распознавания интерференции с целью предотвращения ее, а также намечены перспективы дальнейших исследований в рамках этой темы.

Ключевые слова: интерференция, польский язык как иностранный, языковые уровни, литературная норма, речевой Этикет.

Kolodina L.S.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

INTERFERENCE IN STUDYING POLISH LANGUAGE AS FOREIGN: IDENTIFICATION WITH A VIEW TO AVOIDING

Summary

The article is devoted to the consideration of the phenomenon of interference in the Ukrainian-Polish communicative environment at different language levels, namely, in phonetics, vocabulary, grammar, and syntax. The most common mistakes of Ukrainian-speaking students/listeners studying the discipline “Polish language as a foreign language” are described and analyzed. The examples of interference are commented on and the literary norm is given. The ways and means of identification of interference with a view of avoiding it are offered, and also prospects of further researches in this subject are outlined.

Keywords: interference, Polish language as foreign, language levels, literary language, language etiquette.